

## KAPITTEL 1

# Sametingsvalget 2017: Velgere, kretser, partier og politikk

*Mikkel Berg-Nordlie*

NIBR, OsloMet – Storrágávpotuniversitehta

*Jo Saglie*

Institutt for samfunnsforskning

**Abstract:** In this introductory chapter, we present the foundations for the analyses of the main chapters. We first present some basic features of the Sámi political system in Norway: the electoral roll, the constituencies, and how the number of registered voters has increased in the different constituencies. Next, the parties and lists that participate in Sámi elections are presented. We then describe the political situation before the 2017 elections, and the outcome of this election. We then turn to the data and methods used in the book, before we present the chapters of the book and discuss some overarching conclusions.

**Keywords:** 2017 Sámi parliament election, Sámi electoral roll, Sámi parliament constituencies, Sámi parties

## Introduksjon

Da Sametinget i Norge ble åpnet i 1989, var dette en nyskapende begivenhet i Norges politiske historie. Den nye institusjonen innebar at Norge anerkjente at samene skulle være representert som et folk innenfor det norske politiske systemet, og ikke bare som enkeltstående velgere. Dette skapte nye vilkår for samisk politikk, men også noe annet prinsipielt nytt i norsk politikk: et folkevalgt, representativt organ hvis virkeområde går på tvers av den eksisterende inndelingen av landet i fylker og kommuner.

Sitering av denne artikkelen: Berg-Nordlie, M. & Saglie, J. (2021). Sametingsvalget 2017: Velgere, kretser, partier og politikk. I J. Saglie, M. Berg-Nordlie & T. Pettersen (Red.), *Sametingsvalg: Tilhørighet, deltakelse, partipolitikk* (Kap. 1, s. 11–40). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.137.ch1>  
Lisens: CC BY-NC-ND 4.0

Med et nytt politisk organ oppstår også et behov for kunnskap om hvordan det fungerer. De første årene Sametinget eksisterte ble det gjort lite forskning om sametingsvalg og Sametingets plass i samisk og norsk politikk, skjønt serien *Sametinget i navn og tall* (Hætta, 1992, 1994, 1998, 2002) sørget for at valgresultater, data om Sametingets sammensetning o.l. ble samla og presentert. Et analytisk pionerarbeid ble gjort i regi av Makt- og demokratiutredningen (Bjerkli & Selle, 2003). Dette var utgangspunktet da den første sametingsvalgundersøkelsen i Norge ble gjennomført ved valget i 2009. Siden har en slik undersøkelse blitt utført ved begge de to påfølgende sametingsvalgene, og det planlegges en tilsvarende ved 2021-valget.

Velgerundersøkelsene blir først og fremst gjennomført fordi samene selv har behov for kunnskap om sitt eget system for å kunne diskutere og videreutvikle det samiske demokratiet. Samtidig er det også stort behov for informasjon om Sametinget og sametingsvalg i det øvrige samfunnet, der kunnskapen om samiske forhold er mangelfull.

Valgforskning har et bredere perspektiv enn bare å studere valgkamp og valgresultater. En av grunnleggerne av både norsk og internasjonal valgforskning, Stein Rokkan, skrev i 1964 at valgforskning var interessant «fordi variabler fra alle samfunnssektorer må trekkes inn, og fordi analysen derfor reiser spørsmål om *de store sammenhenger i samfunnet*» (sitert fra Bjørklund, 1999, s. 11). Dette er også vår ambisjon: Undersøkelser av sametingsvalg skal kunne peke ut over selve valget, og bidra til å si noe om det samiske samfunnet mer generelt. Sametingsvalgforskningen skal derfor ikke sees isolert – den føyer seg inn i et bredere forskningsfelt om samisk politikk og demokrati.

Grunnstammen i forskningsprosjektet er en spørreundersøkelse blant et utvalg av manntallsførte velgere, men ved hver valgundersøkelse er denne kvantitative studien supplert med forskjellige kvalitative undersøkelser. Undersøkelsene startet som et samarbeid mellom valgforskningsmiljøet i Oslo og forskningsmiljøer i Finnmark med kjennskap til samisk samfunn og politikk. Hovedresultatene fra den første undersøkelsen ble publisert i en bok (Josefsen & Saglie, 2011). Ved neste valg ble samarbeidet utvidet over landegrensene. I 2013 ble det gjennomført en tilsvarende undersøkelse ved sametingsvalget i Sverige, og forskningsmiljøene på norsk og svensk side utga en sammenlignende bok (Josefsen

et al., 2017). Sammenligningen viste at selv om begge land har organisert samisk representasjon gjennom et sameting, er det store forskjeller mellom de to landene. Det gjelder ikke bare de samepolitiske institusjonene og partisystemene, men også velgernes atferd og holdninger. Resultater fra valgforskningsprosjektet er også publisert i norske og engelskspråklige artikler og bokkapitler (f.eks. Bergh et al., 2018; Josefsen, 2019; Petersen & Saglie, 2019; Saglie et al., 2020; Skogerbø et al., 2018). Sametinget har etter hvert blitt et etablert forskningstema også utenom valgforskningsprosjektet. Blant annet er Bjerkli og Selles (2003) bok fra Makt og demokratiutredningen fulgt opp i en rekke nyere arbeider med brede perspektiver på samisk politikk og forvaltning (f.eks. Bjerkli & Selle, 2015; Falch & Selle, 2018; Selle et al., 2015).

I dette innledningskapitlet begynner vi med en omtale av noen grunnleggende forhold ved sametingsvalg, som valgkretsinnndelingen, valgmanntallet og partisystemet, før vi går nærmere inn på begivenhetene i og rundt valget i 2017. Disse beskrivelsene skal dels stå på egne bein, som en innføring i sametingspolitikk generelt og 2017-valget spesielt, men også fungere som bakgrunnsinformasjon for resten av boka. Deretter følger en kort presentasjon av datamateriale og metoder som er brukt i flere av bokas kapitler, før vi avrunder med en omtale av hvert enkelt kapittel i boka og noen konklusjoner fra boka som helhet.

## Valgordning, valgkretser og valgmanntall

Sametingsvalg i Norge holdes hvert fjerde år, samtidig med stortingsvalget. For å kunne stemme ved sametingsvalg må velgere ha registrert seg i Sametingets valgmanntall. For å registrere seg som velger må en person erklære at man oppfatter seg som same, og dessuten må en selv eller en forelder, besteforelder eller oldeforelder ha hatt samisk som hjemmespråk. I tillegg kan barn av innmeldte registrere seg (se nærmere omtale av disse kriteriene i kapittel 2 og 3).

Sametinget består av 39 representanter. Valget holdes som forholdstallsvalg, og finner sted i sju valgkretser (se figur 1.1). Antall mandater i hver valgkrets avgjøres av antall manntallsførte velgere i kretsen, og revideres foran hvert valg. Alle valgkretser får i utgangspunktet to mandater,



**Figur 1.1** Valgkretsene ved sametingsvalg

Kilde: Sametinget

før resten av mandatene fordeles forholdsmessig ut fra hvor mange manntallsførte velgere kretsen hadde per 30. juni to år før det aktuelle valget. I motsetning til ved stortingsvalg, er det ikke utjevningsmandater ved sametingsvalg.

Som det går fram av tabell 1.1, varierte antall registrerte velgere i de ulike kretsene forut for valget i 2017 mellom litt i overkant av 1000 i Sør-Sápmi og nærmere 4000 i Ávjovárri. Det er ellers verdt å merke seg at valgkretsen Sør-Norge – som dekker Norge sør for Sápmi – var den nest største kretsen.

I kommuner der under 30 personer har registrert seg i valgmanntallet, kan ikke velgerne stemme på valgdagen, men må forhåndsstemme (jf. kapittel 5). Som tabell 1.1 viser, varierer antall velgere som bor i disse «U30-kommunene» sterkt mellom kretsene. Ser man bort fra østkretsen er mønsteret at det var flere slike «U30-velgere» jo lenger sør i landet man kommer. Sør-Norges U30-velgere utgjorde en større andel av den totale velgermassen enn alle velgerne i valgkrets Sør-Sápmi til sammen.

Tabell 1.1 viser videre en markant forskjell på valgkretsenes *samepolitiske tetthet*, det vil si hvor stor andel av den totale stemmeberettigede befolkninga som var innmeldt i Sametingets valgmanntall (Pettersen,

**Tabell 1.1** Valgkretsene anno 2017: Manntallsførte og mandater

Valgkrets	Antall valgmanntalls-registrerte (hvorav i U30-kommuner) <sup>a</sup>	Samepolitisk tetthet <sup>b</sup>	Kommuner med over 200 i valgmanntallet	Antall mandater (endring fra forrige valg)
Østkretsen/ Nuortaguovlu	2303 (53)	0,116	Deatnu-Tana (864), Sør-Varanger (439), Unjárga-Nesseby (368), Vadsø (312)	5 (-1)
Ávjovári	3738 (0)	0,513	Guovdageaidnu-Kautokeino (1572), Kárášjohka-Karasjok (1393), Porsángu-Porsanger-Porsanki (773)	8
Nordkretsen/ Davveguovlu	2540 (0)	0,075	Alta (1321), Hammerfest (335), Nordreisa (230)	6 (+1)
Gáisi	2547 (36)	0,022	Tromsø (1404), Gáivuotna-Kåfjord (367), Lyngen (221)	5 (-1)
Vesthavet/ Viesttarmearra/ Viestarmerra	1788 (262)	0,012	Divtasvuodna-Tysfjord (284), Bodø (224)	5 (+1)
Sør-Sápmi/ Áarjel-Sapmie	1148 (372)	0,003	Trondheim (259)	4
Sør-Norge/ Lulli-Norga	2894 (1174)	0,001	Oslo (848)	6

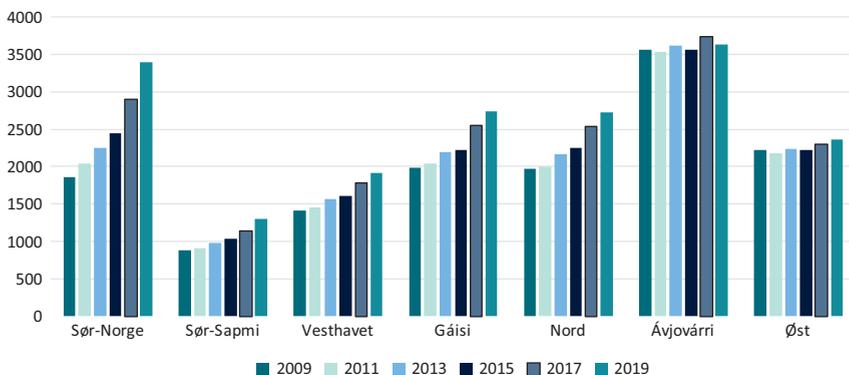
a) Kommuner med under 30 innførte i valgmanntallet

b) Antall innførte i Sametingets valgmanntall delt på antall stemmeberettigede i stortingsvalg

2011). Samepolitisk tetthet sier noe om hvor stort det samiske innslaget er i samfunnet som helhet, og indikerer dermed også noe om samepolitikens synlighet i samfunnet. Dette har betydning både for velgere som skal orientere seg i det samepolitiske landskapet, og for partier og lister som skal drive valgkamp – som vi skal se utover i denne boka.

Med hensyn til samepolitisk tetthet er Ávjovárri og Sør-Norge de ekstreme motpolene. I førstnevnte, som består av tre rurale kommuner i Finnmark, var over halvparten av de stemmeberettigede innmeldt i valgmannstallet. Dette er høyt, men når man tenker på i hvilken grad dette er et såkalt kjernesamisk område så er det kanskje mer uventa at tallet ikke er høyere. Selv Kautokeino kommunes samepolitiske tetthet var ikke høyere enn 0,726, altså ca. 73 % av innbyggerne i kommunen som var stemmeberettiget til stortingsvalget. I Sør-Norge hadde derimot kun én promille av de stemmeberettigede til stortingsvalg registrert seg i Sametingets valgmannstall.

Valgkretsene er også ulike med tanke på i hvilken grad de domineres av enkeltkommuner eller har en mer jevnt fordelt velgermasse. Som tabell 1.1 viser, hadde de sørligere valgkretsene i 2017 færre kommuner med over 200 velgere, og disse er gjerne byer. Også i Nordkretsen og Gáisi stakk visse urbane kommuner seg ut med et større antall sametingsvelgere.



**Figur 1.2** Utvikling i antall manntallsførte i valgkretsene 2009–2019

Kilde 2009-2011: Aslaksen (2012). Kilde 2013-2019: Samediggi.no (2021)

Det tallmessige styrkeforholdet mellom valgkretsene har endret seg over tid, noe som påvirker den kretsvisе mandatfordelingа. Figur 1.2

viser hvordan valgmanntallets størrelse per krets har utviklet seg ulikt over tid: I to av kretsene har veksten flatet ut, mens de andre kretsene har vokst mye – spesielt Sør-Norge. Det er verdt å merke seg at de to kretsene med minst vekst, Østkretsen og Ávjovárri, er de som hadde høyest samepolitisk tetthet i 2017 (jf. tabell 1.1). Begge er uten større urbane vekstområder.

Situasjonen i 2017 er mest relevant for denne boka, men vi kan nevne at utviklinga beskrevet over har fortsatt.<sup>1</sup> I 2019-opptellinga seilte bykommunen Tromsø i Gáisi opp som landets største valgmanntallskommune, og henviste Guovdageaidnu-Kautokeino til andreplass, mens Finnmarks største by, Alta i Nordkretsen, passerte Kárášjohka-Karasjok og ble tredje størst. Helt konkret medførte endringene at Ávjovárri tapte et mandat til Gáisi i mandatfordelinga foran neste valg. I 2021-opptellinga gikk Sør-Norge forbi Ávjovárri (Ságat 2021), så sametingsvalgets største krets er nå Norge utenfor Sápmi, skjønt det må understrekes at likevel bor en stor majoritet av velgerne (over 3/4) i Sápmi. Disse forskyvningene i valgmanntallet illustrerer godt den pågående urbaniseringa av samefolket som det etter hvert har blitt skrevet en del om (Berg-Nordlie, 2018a; Berg-Nordlie et al., under utgivelse; Dankertsen, 2018; Heikkilä et al., 2019; Nyseth & Pedersen, 2014, 2015; Pettersen & Saglie, 2019).

## Partityper og partier i sametingspolitikken

Mens partienes politikk og avstandene mellom dem er hovedtema for kapittel 7, vil vi her i introduksjonen ta for oss hva som kan sies å være de grunnleggende strukturelle skillene mellom ulike typer partier som stiller til sametingsvalg. Vi vil også kort introdusere hvert av partiene som ble representert etter valget i 2017.

De politiske partiene og listene som deltar i sametingsvalg kan klassifiseres på ulike måter. I samepolitisk sammenheng brukes ofte begrepene «samiske partier» og «norske partier».<sup>2</sup> Hva som utgjør det definitoriske

1 Endringer i valgmanntallet fra 2017 til 2021: Østkretsen +211 personer, Ávjovárri +7, Nordkretsen +494, Gáisi +501, Vesthavet +323, Sør-Sápmi +317 og Sør-Norge +1194.

2 Det finnes også andre måter å dele inn partifloraen på Sametinget, for eksempel i registrerte samepolitiske organisasjoner og frie lister (se Josefsen, 2019).

skillet mellom disse, er imidlertid ikke alltid like klart. «Norske partier» kan også oppfattes som en ikke-nøytral beskrivelse av noen av partiene som stiller til sametingsvalg, noe som gjør at betegnelsen ikke nødvendigvis er ideell for å beskrive partilandskapet objektivt. Vi vil derfor diskutere denne partiinndelingen nærmere, samtidig som vi foreslår to alternativer, nemlig *historiebaserte inndelinger* og *virksomhetsbaserte inndelinger*.

## Historiebaserte inndelinger

Ei historiebasert inndeling baserer seg på partienes forhistorie mer enn deres nåtidige trekk. Dette har den fordel at partier ikke kan skifte kategori over tid; uansett hvordan partienes virksomhet endrer seg forblir deres forhistorie den samme. Ei historiebasert inndeling kan for eksempel ta utgangspunkt i hvorvidt partiene fra starten av har vært sametingspartier, eller først var virksomme på andre demokratiske arenaer og senere ekspanderte sin virksomhet til å også stille sametingslister.

Da det samiske parlamentet ble etablert i 1989 skjedde ikke dette i et samepolitisk vakuum, tvert imot ble institusjonen plassert inn i sentrum av et allerede eksisterende samepolitisk landskap med lang historie. Siden forrige århundreskifte hadde samer stiftet egne organisasjoner med både kulturelle og politiske formål, og dessuten deltatt i det norske valgdemokratiet via både egne valglister og storsamfunnets politiske partier (Berg-Nordlie & Gaski, 2019; Henriksen, 1976; Johansen, 2015; Zachariassen, 2012). Mange samer var politisk aktive, og hadde erfaringer fra eksisterende partier og sivilsamfunnsorganisasjoner. Flere av disse gruppene kastet seg nå inn i den nyetablerte sametingspolitikken, med det resultatet at man fikk et partisystem der det både deltok partier som man ellers fant i norsk rikspolitikk og partier som kun var virksomme på Sametinget. På dette punktet skiller det norsk-samiske partisystemet seg markant fra det svensk-samiske, der ingen av riksdagspartiene stiller til sametingsvalg, og ikke minst situasjonen i finsk sametingspolitikk der det ikke finnes partier.

Man kan oppsummert snakke om at det historisk sett finnes to grunnleggende partityper: med opprinnelse *innenfor* eller *utenfor* Sametinget. I



disse to kategoriene vil man stort sett finne de samme partiene som man vanligvis kaller henholdsvis «samiske partier» og «norske partier», med ett unntak: Samefolkets Parti (*Sáb*), som nok vil regnes av de fleste som et «samisk parti», har sin opprinnelse utenfor Sametinget, og har først senere ekspandert sin virksomhet til også å stille til sametingsvalg.<sup>3</sup>

## Virksomhetsbaserte inndelinger

En annen mulig tilnærming er å legge til grunn en virksomhetsbasert inndeling. Ett alternativ er å trekke opp et grunnleggende skille mellom partier som kun stiller til sametingsvalg og partier som også stiller til andre valg: *sametings-eksklusive partier* og *sametings-inklusive partier*. En del av de partiene som ofte kalles «samiske partier» er faktisk ikke sametings-eksklusive: i tillegg til sametingsvalg stiller de også til kommunestyre- og fylkestingsvalg. Av partiene på Sametinget 2017–2021 gjelder dette Árja, Flyttsamelist, Fastboendes liste, Nordkalottfolket og Samefolkets Parti, mens kun NSR og Áarjel-Saemiej Gielh faktisk er sametings-eksklusive partier.

En annen type virksomhetsbasert inndeling kan basere seg på hva som er hovedfokuset til partiene som sådan: det samiske urfolkssamfunnet eller det norske storsamfunnet? Man kan definere partiorganisasjoner som *samisk-sentrerte partier* hvis de (a) i all hovedsak vier sin oppmerksomhet til sametingsvalg og sametingsaktiviteter, eller hvis de (b) begrunner sin eksistens med at det skal jobbe for det samiske folket eller ei bestemt undergruppe av det samiske folket (f.eks. en geografisk eller næringsbasert samisk gruppe, eller en intern språklig-kulturell minoritet). Samisk-sentrerte partier kan selvfølgelig stille til valg både til Sametinget og andre demokratiske organer i Norge.

Som motsats til samisk-sentrerte partier kan man definere andre partiorganisasjoner som *samisk-inklusive partier* hvis de har et samisk organisasjonsledd og/eller deltar i sametingsvalg, men (a) samla sett vier sin

3 Samefolkets parti (*Sáb*) ble formelt stiftet i 1999 og stilte det året til fylkestingsvalg (Statistisk sentralbyrå, 2004). I 2001 stilte de både til sametingsvalg og stortingsvalg (NSD, u.å.a) Partiet trekker selv sin historie tilbake til Samefolkets Liste i Karasjok, som ble stiftet i 1961 og var aktiv i kommune- og fylkespolitikk (Eldorado, u.å.; NSD, u.å.b).

oppmerksomhet mer til andre demokratiske arenaer enn Sametinget, eller (b) begrunner sin eksistens ikke primært med å jobbe for det samiske samfunnet, men for en større gruppe mennesker som også omfatter hele eller deler av samefolket i Norge. Dette er altså partier som etter all sannsynlighet ville ha eksistert selv om Sametinget ikke fantes og som har en grunnleggende visjon som ikke er utelukkende samiskorientert, men som har inkludert det samiske i sin virksomhet likevel. I praksis er sistnevnte i dag partier som er representert på Stortinget, og det er dermed mulig å pragmatisk henvise til dem med betegnelsen «stortingspartier».

For analysene i denne boka er skillet mellom samisk-sentrerte og samisk-inklusive partier trolig det viktigste. Disse to begrepene sammenfaller i praksis med det man stort sett kaller «samiske partier» og «norske partier», men har den fordelen at de er klarere definert og at man unngår å bruke begreper som kan oppfattes som ikke-nøytrale. Skillet mellom samisk-sentrerte og samisk-inklusive partier er relevant for hvordan partiene arbeider og er organisert, noe vi kommer tilbake til flere steder i denne boka. At en samisk bevegelse er del av en hovedorganisasjon som har sitt primære virke i det norske storsamfunnet, kan føre med seg både fordeler (for eksempel støtte og ressurser når man driver valgkamp) og ulemper (for eksempel mulig konflikt mellom samepolitisk enhet og hovedorganisasjon), og vil i alle tilfelle påvirke hvordan denne typen partier fungerer innenfor sametingspolitikken.

## Partifloraen: To store og mange mindre

Tabell 1.2 gir oversikt over alle partiene som stilte liste ved sametingsvalget i 2017. Her bruker vi skillet mellom samisk-inklusive og samisk-sentrerte partier, men deler også sistnevnte i to: de som stilte liste i flere kretser og de som stilte i kun én. Sistnevnte er lister som ofte er innstilt på å representere bestemte grupper innad i det samiske samfunnet.

Mandatkolonnene i tabell 1.2 viser at selv om et mangfold av lister stiler til valg, har to partier dominert sametingspolitikken: Norske Samers Riksforbund (*Norgga Sámiid Riikkasearvi*, NSR) og Arbeiderpartiet (*Bargiidbellodat*). Disse to hovedkonkurrentene startet med helt ulik historisk bakgrunn, jf. f.eks. Mellingen (2004) og Gaski (2008). Selv om

**Tabell 1.2** Listestillere ved sametingsvalget 2017 – antall valg deltatt, antall mandater totalt ved valgene 1989–2017, antall lister ved hvert av valgene 2009–2017

<b>Listestillere 2017</b>	<b>Antall valg deltatt</b>	<b>Man-dater 1989–2017</b>	<b>Man-dater i 2017</b>	<b>Antall lister 2009</b>	<b>Antall lister 2013</b>	<b>Antall lister 2017</b>
<b>Samisk-inklusive partier («stortingspartier»)</b>						
Arbeiderpartiet – Bargiidbellodat	8	92	9	7	7	7
Senterpartiet – Guovddášbellodat	4	10	2	6	6	7
Høyre – Olgeš	4	5	1	5	6	7
Fremskrittspartiet – Ovddádusbellodat	3	6	1	5	6	7
Sosialistisk Venstreparti – Sosialistalaš Gurutbellodat <sup>##</sup>	3	-	-	1	-	1
<b>Samisk-sentrerte partier med lister i flere kretser</b>						
Norske Samers Riksforbund (NSR) – Norgga Sámiid Riikkasearvi*	8	131	16	6 (7)	6 (7)	6 (7)
Samenes Folkeforbund – Sámiid Álbmotlihttu**	6	5	-	6	-	3
Samefolkets parti – Sámeálbmot bellodat*	5	3	1	2 (2)	1 (2)	2 (3)
<i>Fellesliste:</i> NSR/Samefolkets parti*	4	8	2		1	1
Nordkalottfolket <sup>#</sup>	4	8	3	1	2	4
Árja	3	8	1	5	5	6
Šiella***	1	-	-	-	-	5 (6)
<i>Fellesliste:</i> Samedemokratene – Sámedemokrátat/Šiella****	1	-	-	-	-	1
<b>Samisk-sentrerte partier med lister i én krets</b>						
Fastboendes liste på Sametinget – Dáloniid listu Sámediggis <sup>###</sup>	8	5	-	1	1	1
Guovdageainnu Dálon searvi [ <i>Kautokeino fastboendes liste</i> ] <sup>###</sup>	1	###	1	###	###	1
Johttisápmelaččaid listu [Flyttsamelistu]	7	7	1	1	1	1
Áarjel-Saemiej Gielh [ <i>Sørsamisk stemme</i> ]	3	4	1	1	1	1
Sámieana [ <i>Sameland</i> ]	1	-	-	-	-	1
Jiekkvárri [ <i>navnet på et fjell</i> ]	1	-	-	-	-	1

Kilde: Pettersen & Saglie, 2019, s. 135

\*NSR og Samefolkets parti har stilt lister både alene og i form av fellesliste NSR/Samefolkets parti.

\*\*Het *Samenes valgforbund – Sámiid válgalihttu* før 2005.

\*\*\*Stilte liste både alene og sammen med Samedemokratene. Sistnevnte deltok i 2017 kun med fellesliste, men har tidligere stilt egen liste i 1989, 1993 og 1997.

<sup>#</sup>Har gått fra å delta i én krets i 2009 til å delta i fire kretser i 2017.

<sup>##</sup>*Sosialistisk Venstreparti – Sosialistalaš gurutbellodat* stilte lister i flere kretser i 2005. Siden har det ved to valg (2009 og 2017) blitt stilt lokale SV-lister, hver gang i kun én krets.

<sup>###</sup>Liste 1) het *Fastboendes liste – Dáloniid listu* i 2009–2013. Nominasjonsstrid førte til at liste 2) brøt ut av liste 1) før valget i 2017. Den innvalgte kandidaten fra liste 2) var den samme som har vært innvalgt for liste 1) fem ganger.

begge partiene har vært med i Sametinget fra starten av, representerer de ulike typer sametingspartier i henhold til alle inndelingsmåter presentert over: som politisk parti har NSR sin opprinnelse innenfor Sametinget (skjønt selve organisasjonen er langt eldre), det er sametings-eksklusivt og samisk-sentrert. Ap har sin opprinnelse som parti utenfor Sametinget, dets virksomhet er på ingen måte eksklusiv til Sametinget, og det er samisk-inklusivt i stedet for at hele partiorganisasjonen har et samisk fokus i sin virksomhet.

I Arbeiderpartiet deltok samiske aktivister i partiet fra tidlig 1900-tall, selv om det også i denne tidlige fasen av partiets historie var brytninger mellom ulike politikere i samepolitiske spørsmål. Den første samiske stortingsrepresentanten, Isak Saba, var representant for Arbeiderpartiet (Henriksen, 1976; Zachariassen, 2012). NSR ble stiftet i 1968, både som en kulturorganisasjon og en bevegelse som arbeidet for samiske rettigheter og revitalisering av samisk identitet. Organisasjonen oppstod ved sammenslutning av flere lokale samiske organisasjoner (*sámi searvvit*), hvorav den eldste var Oslo Sameforening (stifta i 1948). NSR har videreført en organisasjonsstruktur med sterke lokalforeninger, som ofte er sentrale samiske kulturaktører i sine lokalsamfunn (Berg-Nordlie, 2018a, 2018b; Henriksen, 1976).

Da NSR ble stiftet var det ikke som en rivaliserende organisasjon til Arbeiderpartiet; f.eks. var Ap-politikeren Per Fokstad med på NSRs stiftelsesmøte. Motsetninger mellom krefter i Arbeiderpartiet og NSR vokste imidlertid fram i løpet av Alta-saken, der NSR og deres leder Ole Henrik Magga hadde en ledende rolle i kampen mot en utbyggingssak der Arbeiderpartiets politikere ofte stod på motsatt side. Ved etableringa av Sametinget kan man si at rifta mellom de to ble komplett: Da det første Sametinget trådte sammen, dannet NSR med samarbeidspartnere sametingsråd (på den tiden ble kalt «styre») uten Arbeiderpartiet, noe sistnevnte reagerte sterkt negativt på. Arbeiderpartiets leder på Sametinget, Steinar Pedersen, meldte seg da ut av NSR (NTB, 1989). Det ble slutt på medlemsoverlapp mellom Ap og NSR.

Hva som er de politiske forskjellene mellom de to store partiene på Sametinget, har variert og har i en periode framstått som gradvis mindre. Tidvis har det kunnet virke som at de to beveget seg mot hverandre.

Denne tilnærminga har imidlertid også ført til motreaksjoner internt i Arbeiderpartiet, og det har vært gnisninger både innad i samisk Ap og mellom partiets samepolitikere og hovedorganisasjon. Dette kan være greit å ha i bakhodet når vi ser på splittelsen i partiet som åpenbarte seg i 2016, og ledet til at partiet Šiella ble stiftet og stilte til valg i 2017 (se nærmere omtale nedenfor).

Øvrige stortingspartier som har vært – og fortsatt er – representert på Sametinget, er Fremskrittspartiet (*Ovddádusbellodat*), Senterpartiet (*Guovddášbellodat*) og Høyre (*Olgeš*). Mens Fremskrittspartiet deltok i sametingsvalg for første gang i 2005, har Senterpartiet og Høyre lang fartstid – de har stilt lister allerede fra det første sametingsvalget i 1989. Fremskrittspartiets samepolitikk skiller seg radikalt fra konkurrentenes, ved at partiet vil legge ned Sametinget.

Andre stortingspartier har deltatt i enkelte tidligere valg, men forblitt urepresentert. Sosialistisk Venstreparti (*Sosialistálaš gurutbellodat*) stilte eksempelvis liste i flere kretser i 2005, mens det ved to andre valg har hatt lister i enkeltkretser – 2009 i Nordkretsen og 2017 i Ávjovárri. Også Venstre (*Gurutbellodat*), Kristelig Folkeparti (*Kristtalaš Álbmotbellodat*) og Rødt (*Ruoksat*) har stilt lister uten å nå opp.

Samefolkets parti (*Sámeálbmot bellodat*) inngikk i utgangspunktet i en slags arbeidsdeling med NSR; et samarbeid der Samefolkets parti stilte til norske valg og NSR til sametingsvalg. Situasjonen utviklet seg imidlertid slik at Samefolkets parti også stiller lister ved sametingsvalg – noen steder på felleliste med NSR, andre steder i konkurranse med dem. SáB er altså et parti som historisk sett har begynt på utsida av Sametinget og deretter utvida sin virksomhet i inn i det, selv om de definitivt er et samisk-sentrert parti.

Nordkalottfolket var opprinnelig forankret på kysten av Finnmark. Partiet ønsker å representere blandingen mellom de tre folkene på Nordkalotten – samer, kvener og nordmenn – heller enn det spesifikt samiske. De har etter hvert utvida sitt geografiske nedslagsfelt og er nå også representert fra Sør-Norge krets. I 2019 opphørte de å være et sametings-eksklusivt parti, da de stilte liste til Troms og Finnmarks fylkesting og fikk valgt inn en representant dit. Nordkalottfolket har et sterkt fokus på det samiske, men samtidig er partiet uttalt på at det ikke kun representerer

det samiske, og det kan dermed være vanskelig å kategorisere det som enten samisk-sentrert eller samisk-inkludert.

Blant de samisk-sentrerte partiene er Árja det som utenom NSR har hatt størst velgeroppslutning. Da Árja ble grunnlagt i 2009 talte det primært for samiske bygdesamfunn, men denne profilen er etter hvert tonet ned (Pettersen & Saglie, 2019). Også Árja har hatt ambisjoner utenfor sametingspolitikken, da de stilte liste til kommunevalget i Karasjok i 2019.

Blant de lokale listene har Flyttsamelista (*Johttisápmelaččaid listu*) og forskjellige lister for fastboende vært representert over lengre tid. Begge har sitt opphav i Kautokeino kommune i Ávjovárri valgkrets. Selv om de er samisk-sentrerte partier, har de lenge deltatt i kommunepolitikken. Flyttsamelista var representert i kommunestyret allerede før Sametinget ble opprettet, og har dermed altså sin historiske opprinnelse utenfor sametingssystemet.

*Áarjel-Saemiej Gielh* har hatt en langvarig representasjon fra den sørsamiske kretsen Áarjel-Saepmie (Sør-Sápmi). De representerer en tradisjon med egne lister som har sitt tyngdepunkt i sørsamisk kultur og samfunn. Partiet er skapt for å delta i sametingsvalg, og er eksklusivt til stede på Sametinget.

## Hva skjedde før og under valget i 2017?

### Situasjonen på Sametinget forut for valget

Valget i 2017 ble avholdt etter en turbulent periode på Sametinget. Ved valget i 2013 hadde NSR og Ap beholdt sine posisjoner som tingets to dominante partier, men ingen av dem hadde flertall alene. Árja hadde gått fra tre til fire representanter, og Nordkalottfolket hadde gått fra én til tre representanter. Det kom ikke i stand noen «koalisjonsregjering», i stedet styrte NSR Sametinget gjennom et «mindretallsråd» i nesten hele perioden (Berg-Nordlie, 2019).

I denne parlamentariske situasjonen oppstod det noen gnisninger. Blant de mindre partiene var det noen som etter hvert opplevde situasjonen som at NSR ikke ga dem innflytelse og roller som gjenspeilte det faktum at NSR var avhengig av dem for å oppnå flertall. NSR-mindretallsrådet

overlevde et mistillitsforslag i 2015, blant anna pga. støtte fra Árja. Det var etter dette en forventning i Árja om å bli tatt mer aktivt med i politisk styring, men de opplevde ikke dette i en grad de fant tilfredsstillende. I 2016 ble NSRs budsjettforslag stemt ned, og et alternativt forslag fra Ap, Árja og Høyre ble i stedet vedtatt. Da NSR tilbød seg å styre videre på det vedtatte budsjettet, reiste Ap mistillitsforslag mot dem, og dette fikk støtte av flertallet i salen (High North News, 2016; Kristoffersen, 2015; Ságat, 2016a).

At Arbeiderpartiet deltok i å felle NSRs mindretallsråd skjedde ikke uten intern konflikt. Blant annet oppfatta noen i partiet det som strategisk uklokt å under valgkampen ha styringsansvar over et sameting som hadde få midler på budsjettet til å drive en politikk som gjør velgerne fornøyde – og at det kunne være vel så bra om hovedmotstanderen NSR fikk fortsette å sitte med det ansvaret. Helga Pedersen var en av de som uttrykte klarest motstand mot å felle rådet. Pedersen var på det tidspunkt partiets kandidat til sametingspresidentvervet ved det kommende valget, men var ikke selv innvalgt på Sametinget. Arbeiderpartiets sametingsgruppe ble i stedet ledet av Vibeke Larsen. Konflikten som bygde seg opp på Sametinget bidro også til å aktivere latente konflikter innad i Arbeiderpartiet. Larsen, sammen med Pedersens visepresidentkandidat Ronny Wilhelmsen, gikk inn for at sametingsgruppa skulle felle NSR-rådet – i strid med Pedersens vilje. Dette gjorde at Pedersen trakk seg som Aps presidentkandidat. Ap inngikk deretter en styrende koalisjon sammen med Árja og Høyre, med Vibeke Larsen som president og Ronny Wilhelmsen som visepresident (Berg-Nordlie, 2020; Holte, 2016; Isaksen, 2016).

## Kandidater og partier

Den politiske turbulensen var imidlertid ikke over. Da Ap skulle velge ny presidentkandidat, stilte visepresident Wilhelmsen mot den sittende presidenten fra sitt eget parti – og vant. Dette førte til at Larsen meldte seg ut av Arbeiderpartiet, sparket sin visepresident og ble sittende som Sametingets første partiløse president. Larsens sametingsråd bestod av representanter fra Arbeiderpartiet, Árja og Høyre. Den sittende presidenten stilte seg etter hvert i bresjen for et nystifta samisk sosialdemokratisk

parti – Šiella – og stilte som presidentkandidat med dette partiet som base. Árja stilte med sametingsrådsmedlem Inger Eline Eriksen som presidentkandidat, Nordkalottfolket stilte med Torill Bakken Kåven og NSRs kandidat forble tidligere president Aili Keskitalo.

I den politiske debatten om begivenhetene på Sametinget i 2016 var det uenighet om hvem som skulle sies å ha «skyld» for krisen, eller for den saks skyld om det i det hele tatt skulle oppfattes som en «krise» at en mindretallsregjering må gå fordi den mister tillit i parlamentet (Ságat, 2016a, 2016b). Etter at maktskiftet var gjennomført fortsatte likevel den politiske konflikten, nå internt i den nye styringsgruppa, eller mer konkret: innad i Ap. Arbeiderpartiet gikk inn i valgkampen etter en «borgerkrig» som det åpenlyst fortsatt pågikk etterdønninger etter, og med ansvaret for et maktskifte som etter hvert ble bredt ansett som begynnelsen på en kaotisk periode for både partiet og sametingspolitikken.

## Resultater og situasjon på Sametinget etter valget

Valgresultatet fra 2017 er presentert i tabell 1.3. Et hovedtrekk ved dette valget var at det gikk svært godt for NSR, som økte oppslutningen fra 28,9 til 32,3 prosent og endte opp med å være kun to mandater fra å ha flertall alene.<sup>4</sup> Et annet hovedtrekk var at Arbeiderpartiet gikk sterkt tilbake – fra 21,1 til 17 prosent – og mistet ett mandat. Presidentens nystiftede parti, Šiella, kom ikke inn på Sametinget. Árja gikk, som Arbeiderpartiet, sterkt ned, fra 11,5 til 7,7 prosent. Det forble det tredje mest populære partiet på landsbasis, men mistet likevel nesten alle sine mandater. Valget kan i noen grad anses som velgernes dom over maktovertakelsen i 2016 og de langsiktige konsekvensene av disse, skjønt man på ingen måte kan tilskrive hele valgresultatet kun til «2016-turbulensen».

Partiet med tredje flest mandater på Sametinget etter 2017-valget var Nordkalottfolket. De fikk mindre prosentuttelling enn Árja på landsbasis, men valgkretsinndelinga var til NKFs fordel og Árjas ulempe. Partiet med fjerde størst antall mandater ble Senterpartiet, som gjorde et svært godt 2017-valg også på Sametinget (fra ingen til to mandater). I prosent

---

4 Her er felleslister mellom NSR og Samefolkets parti inkludert.



Tabell 1.3 Valgresultat fra sametingsvalget 2017

Listestillere	Resultat i prosent		Mandatfordeling		
	2017	Endring fra 2013	2017	Endring fra 2013	Etter over-ganger**
<b>Samisk-inklusive partier («stortingspartier»)</b>					
Arbeiderpartiet – Bargiidbellodat	17,0	–4,1	9	–1	7
Senterpartiet – Guovddášbellodat	7,6	2,8	2	+2	4
Høyre – Olgeš	6,4	–0,6	1	–1	1
Fremskrittspartiet – Ovddádusbellodat	7,5	–1,5	1	–1	1
Sosialistisk Venstreparti – Sosialistalaš Gurutbellodat	0,2	0,2	-	-	-
<b>Samisk-sentrerte partier med lister i flere kretser</b>					
Norske Samers Riksforbund (NSR) – Norgga Sámiid Riikkasearvi	28,1	3,9	16	+5	16
Samenes Folkeforbund – Sámiid Álbmotlihttu	1,7	1,7	-	-	-
Samefolkets parti – Sámeálbmot bellodat	2,0	0,2	1	+1	1
Fellesliste: NSR/Samefolkets parti	4,2	–0,5	2	-	2
Nordkalottfolket	6,6	2,2	3	-	2
Árja	7,7	–3,8	1	–3	1
Šiella	2,3	2,3	-	-	-
Fellesliste: Samedemokratene – Sámedemokrátat/Šiella	1,0	1,0	-	-	-
<b>Samisk-sentrerte partier med lister i én krets</b>					
Fastboendes liste på Sametinget – Dáloniid listu Sámediggis *	0,6	–2,0	-	–1	-
Guovdageainnu Dálon searvi [ <i>Kautokeino fastboendes liste</i> ]*	1,5	1,5	1	+1	1
Johttsápmelaččaid listu [ <i>Flyttsamelistu</i> ]	2,5	–0,9	1	-	1
Áarjel-Saemiej Gielh [ <i>Sørsamisk stemme</i> ]	1,7	–0,4	1	–1	1
Sámieana [ <i>Sameland</i> ]	0,7	0,7	-	-	-
Jiehkkevárri [ <i>navnet på et fjell</i> ]	0,7	0,7	-	-	-

Kilde: [www.valgresultat.no](http://www.valgresultat.no)

\*Liste 1) het *Fastboendes liste – Dáloniid listu* i 2009–2013. Nominasjonsstrid førte til at liste 2) brøt ut av liste 1) før valget i 2017. Den innvalgte kandidaten fra liste 2) var den samme som har vært innvalgt for liste 1) fem ganger.

\*\*Etter overganger er det også én uavhengig representant.

var Fremskrittspartiet jevnstort med Árja og Senterpartiet (henholdsvis 7,5, 7,7 og 7,6 prosent på landsbasis), men i likhet med Árja led de under valgkretsinndeling og fikk kun ett mandat på tinget.

At sametingsvalg i Norge har flere valgkretser men ingen utjevningsmandater, slo altså negativt ut for mange av de mindre sametingspartiene: Når et partis stemmer er spredt jevnt ut over mange kretser, og partiet ikke når opp til mandatplass i de fleste av disse kretsene, får partiet få mandater for stemmene sine. I 2017 rammet dette bl.a. Árja, Fremskrittspartiet og Høyre. Når stemmene er konsentrert i færre kretser gir de bedre uttelling i mandater, noe blant annet Nordkalottfolket tjente på.

I forlengelsen av konfliktene internt i Arbeiderpartiet har to av deres innvalgte forlatt partiet etter 2017-valget. Én av dem ble uavhengig representant, mens den andre gikk inn i Senterpartiets gruppe. Nordkalottfolkets overgang fra et eksklusivt sametingsparti til et parti som også er aktivt i fylkestinget, slo ut i et annet partibytte på Sametinget: Det ble etter hvert problematisk at en som var innvalgt på Sametinget fra Nordkalottfolket, samtidig var aktiv i Senterpartiet i sin hjemkommune. Vedkommende gikk etter hvert, via status som uavhengig, over til Senterpartiets sametingsgruppe (Berg-Nordlie, 2020).

Etter valget danna NSR en flertallskoalisjon sammen med Senterpartiet, Flyttsamelista og Áarjel-Saemiej Gielh. NSRs Aili Keskitalo ble valgt til sametingspresident, og NSR fikk tre av de øvrige fire plassene i sameingsrådet. Den femte plassen i rådet skulle etter avtalen deles mellom Flyttsamelista og ÅSG, slik at Flyttsamelista skulle ha vervet de første to årene av perioden og ÅSG de to siste. Senterpartiet fikk en politisk rådgiverstilling. I praksis ble det imidlertid slik at ÅSG ikke tiltrådte sameingsrådet i 2019, fordi den tiltenkte kandidaten Ellinor Marita Jáma i stedet ønsket å fortsette som leder for Norske Reindriftssamers Landsforbund. Flyttsamelistas rådsrepresentant ble i stedet erstatta av en ny rådsrepresentant fra Senterpartiet (Boine, 2019).

## Data og metode

I 2017 ble det, som i 2009 og 2013, gjennomført en representativ spørreundersøkelse blant et utvalg trukket fra Sametingets valgmannstall, etter tillatelse fra Sametinget og tilråding fra personvernombudet ved NSD (Norsk senter for forskningsdata). Utvalget var på 5000 personer. Datainnsamlingen ble gjennomført av Kantar TNS i perioden

umiddelbart etter sametingsvalget, i perioden fra 12. september til 30. november 2017. Undersøkelsen ble sendt ut som brevpost, med mulighet til å svare enten på web eller på det tilsendte spørreskjemaet. Spørreskjemaet forelå på norsk, nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. Respondentene fikk tilsendt skjema på norsk og det av de samiske språkene som er mest relevant der de bor. Det ble sendt ut puring postalt og på web. De som ikke hadde svart etter fire uker, ble purret på telefon, og det var også mulig å svare på telefon. Det kom inn 1066 svar (682 på papirskjema, 327 på web og 57 på telefon). Dette ga en svarprosent på 21,3.<sup>5</sup>

Undersøkelsen inneholder en rekke spørsmål om stemmegivning, tillit, identitet, holdninger til politiske spørsmål, sosial bakgrunn med mer. Sju partier hadde mange nok respondenter i materialet til å bli inkludert i analysene: NSR, Arbeiderpartiet, Árja, Senterpartiet, Fremskrittspartiet, Nordkalottfolket og Høyre. I analysene er materialet vektet etter kjønn, alder og valgkrets, for å korrigere skjevheter på grunn av frafall. I en del analyser brukes også data fra velgerundersøkelsen i 2013, som ble gjennomført på samme måte. Svarprosenten i 2013 var på 28,5 (1426 svar).

I flere av bokas kapitler brukes også kvalitativt intervjumateriale fra flere ulike forskningsprosjekter. Kapittel 3 er basert på prosjektet «Samepolitikkens grenser», som er finansiert av Norges forskningsråds program for samisk forskning. I dette prosjektet har personer i hele Norge blitt intervjuet i tidsrommet 2018–2020, for å kartlegge ulike typer tilknytninger til samefolket og til samepolitikken. I kapittel 5 brukes intervjuer med stemmeberettigede i Sør-Norge valgkrets, som ble gjennomført som en del av Aslak Owrens masteroppgave i statsvitenskap. I kapitlene 4 og 9 er intervjuene gjennomført innenfor rammen av valgforskningsprosjektet. I kapittel 4 er det gjort intervjuer med ledere og andre sentrale representanter for partiene og listene som er representert på Sametinget. Kapittel 9 er basert på intervjuer med listetopper og andre politikere i valgkrets Sør-Norge, gjennomført i 2017–2018. Intervjuene har vært semistrukturerte, med det siktemål at informanter skal få anledning til å ikke bare svare på spørsmål fra forsker, men også komme med informasjon de selv mener

---

5 Nærmere opplysninger finnes i dokumentasjonsnotatet *Frafallsanalyse. Sametingsvalget 2017*. Kantar TNS, 2018.

er relevant. Intervjuene er anonymisert, med unntak av kapittel 4, der kun politiske ledere er intervjuet. Bortsett fra i kapittel 5 ble intervjuer tatt opp på bånd når dette ble godkjent av informant. Ut over dette har det blitt tatt notater fra intervjuer. Ulike forfattere i denne boka har ulike praksiser, men i mange tilfeller har informanter også fått anledning til å lese gjennom sine sitater og blitt gitt muligheten til å endre på dem slik at deres intensjoner og meninger kommer fram på en måte som er gjenkjennelig for dem selv.

I enkelte kapitler er også andre datakilder brukt. Dette gjelder blant annet kapittel 5, som bygger på data fra valgprotokollene fra valgstyrene i de ulike valgkretsene. I kapittel 9 har det også blitt gjennomført en mediestudie.

Etiske aspekter ved forskning på urfolk er også relevante for denne boka. Problemstillinger rundt dominante gruppers forskning på urfolk er bredt debattert: Forskninga kan inneholde mistolkninger som skyldes manglende kulturinnsikt, eller være prega av problemstillinger og holdninger som kan anklages for å være i strid med gruppas egne interesser (Berg-Nordlie, 2017; Olsen, 2016). Slike etiske utfordringer er i noe mindre grad til stede her: Noen av bidragsyterne tilhører selv urfolket det forskes på, og selve forskningsprosjektet er initiert av urfolkets demokratisk valgte organ – som altså selv har ansett prosjektet som nyttig for folket de representerer. Vi har vært påpasselige med å sikre at intervjuobjekter får god informasjon om hva slags forskning intervjuene skal brukes til, at de er informert om muligheten til å trekke sine intervjuer når som helst før publisering, og at de kan gå i dialog med forskerne om sine bidrag når som helst. Det er et ønske fra oss at urfolksinformanter skal oppleve at deres erfaringer og synspunkter er gjengitt på en måte de kan kjenne seg igjen i.

## Om kapitlene i boka

Bokas påfølgende åtte kapitler belyser fem hovedtemaer. Det første temaet er selve grunnlaget for samepolitikken: *samisk identitet og forholdet til valgmanntallet*. Hva skal til for å regnes som samisk? Når er man «samisk nok» til at man burde kunne melde seg inn i valgmanntallet?

Disse spørsmålene er grunnleggende fordi de dreier seg om hvem som til syvende og sist skal få lov til å velge representanter på vegne av samefolket. Det andre temaet er *det samiske sivilsamfunnet*: I tillegg til den statsbaserte kanalen for representasjon som Sametinget utgjør, eksisterer det et samisk sivilsamfunn som også innebærer urfolksrepresentasjon og er av fundamental viktighet for samisk kultur- og samfunnsliv. Hvordan forholder dette organiserte samiske sivilsamfunnet seg til Sametinget? Det tredje temaet er *valgdeltakelse*. Hvordan kan man forklare hjemmesitting i et system der man – i motsetning til andre valg i Norge – aktivt må registrere seg som velger? Bidrar U30-regelen – det at velgere i kommuner med færre enn 30 manntallsførte må forhåndsstemme – fortsatt til å trekke ned valgdeltakelsen? Det fjerde temaet er *det partipolitiske landskapet*. Hva skiller velgerne til de ulike partiene som stiller til valg? Er det tydelige forskjeller som gjør det lett for velgerne å se forskjell på partiene? Det femte temaet er *valgkampen og velgernes informasjon*. Hvor henter velgerne sin informasjon om valget fra? Vi ser spesifikt på hvordan partier og velgere finner hverandre i Sør-Norge, en valgkrets der samlingsvalget nesten ikke dekkes i mediene.

Det første temaet, *identitet og valgmanntall*, belyses i kapittel 2 og 3. I kapittel 2 undersøker Torunn Pettersen og Jo Saglie hva ulike velgergrupper mener om kriteriene for innmelding i valgmanntallet. Velgerundersøkelsene fra 2013 og 2017 viser begge at rundt to tredeler var fornøyd med gjeldende manntallskriterier. Blant dem som ønsket endring, ville flere utvide enn innsnevre kriteriene. Ekteskap med en manntallsført og langvarig tilknytning til et samisk miljø var de utvidelseskriteriene som fikk størst oppslutning som potensiell utvidelsesgrunn. En svak holdningsendring i restriktiv retning fant sted, men innenfor enkelte grupper var holdningsendringene større. I 2013 skilte spørsmålet om utvidelse de ulike partienes velgergrupper fra hverandre. I 2017 var Arbeiderpartiets velgere blitt mer restriktive og nærmet seg NSRs velgere. Derimot økte forskjellene i holdninger til innsnevring, slik at det i første rekke var de med ulike former for en sterk samisk tilknytning som ønsket strengere kriterier.

I kapittel 3 ser Mikkel Berg-Nordlie og Torunn Pettersen nærmere på personer med samisk tilknytning som ikke står i Sametingets

valgmanntall, med utgangspunkt i en serie kvalitative intervjuer. Forfatterne introduserer et begrepsapparat for å kunne kategorisere ulike grunner til å ikke stå i valgmanntallet. De presenterer også ulike forståelser av hva Sametingets valgmanntall er, og formidler ulike grunner folk oppgir til å ikke stå i valgmanntallet eller tvile på om det er riktig av dem å stå der. Det kommer fram at det trengs ei kunnskapsheving om hvordan man melder seg inn i valgmanntallet, og om hva manntallet er og ikke er. Det framgår også at det kan virke mobiliserende for registrering og forhindre utmelding hvis det blir tydeliggjort at Sametinget er en arena for kamp mellom ulike politiske idéer og prioriteringer, der valgdeltakelse kan føre til politisk kursendring. Kapitlet tar også for seg oppfatninger hos mennesker med samisk tilknytning som ikke oppfyller kravene til å stå i Sametingets valgmanntall, og videreformidler noen av deres forslag til mulige ordninger for å inkludere dem.

Det andre temaet, *det samiske sivilsamfunnet*, belyses i kapittel 4. Her utforsker Per Selle og Kristin Strømsnes forholdet mellom Sametinget og det samiske sivilsamfunnet sett fra både sametingspartienes, sivilsamfunnsorganisasjonenes og velgernes synsvinkel. Generelt deltar samer i sivilsamfunnet på linje med resten av befolkningen, når man ser på allmenne og spesifikt samiske organisasjoner under ett. Sametingspolitikkerne og de samiske organisasjonene forteller likevel om en forholdsvis begrenset kontakt, som først og fremst handler om at organisasjonene kontakter Sametinget – i hovedsak administrasjonen – for å få informasjon og økonomisk støtte, og i mindre utstrekning for å fremme politiske saker. Sametinget har dermed i liten grad et spesifikt samisk organisasjonssamfunn som en aktiv motpart. Ut fra sivilsamfunnets rolle som motvekt til folkevalgte organer, kan dette være problematisk for det samiske demokratiet.

Det tredje temaet, *valgdeltakelse*, behandles i kapittel 5 og 6. I kapittel 5 analyserer Aslak Owren konsekvensene av ordningen der stemmeberettigede i kommuner med færre enn 30 manntallsførte velgere må forhåndsstemme, ved hjelp av data fra valgprotokollene og kvalitative intervjuer. Hovedfunnet er at ordningen fortsatt har en klart negativ effekt på valgdeltakelsen i kommunene der man ikke kan stemme på valgdagen, selv om denne regelen nå er blitt brukt i tre valg. Dessuten viser tallene at

mens valgdeltakelsen i O30-kommunene er høyest i valgkretsene lengst nord, er tendensen motsatt for U30-kommunene. I kapittel 6 viderefører Johannes Bergh og Jo Saglie analysen av hjemmesitterne med data fra velgerundersøkelsen. Ved siden av å bekrefte betydningen av U30-regelen, finner de at både ressurser (som utdanning) og motivasjon (som politisk – og særlig samepolitisk – interesse) har betydning for valgdeltakelse. Grunner for innmelding i manntallet påvirker også seinere valgdeltakelse. Men selv om de som meldte seg inn for å påvirke samepolitikken sjelden var hjemmesittere, var ikke såkalt ekspressive motiver – å registrere seg i valgmanntallet for å uttrykke en samisk identitet – noe hinder for å delta.

Det fjerde temaet, *det partipolitiske landskapet*, utforskes i kapittel 7. Her ser Johannes Bergh og Jo Saglie på det ideologiske landskapet i norsk sametingspolitikk, ved å se på hva som skiller de ulike partienes velgere. Ved hjelp av velgerundersøkelsene beskriver de et samepolitisk landskap med små politiske forskjeller, der først og fremst Fremskrittspartiets velgere skiller seg ut. Sistnevnte står langt fra de andre partienes velgere i det sentrale spørsmålet om samisk selvbestemmelse, og det er et gjensidig kjølig forhold mellom FrP-velgerne og de andre velgerne. I noen spørsmål befinner Høyres velgere seg mellom FrP og hovedtyngden av partier, og Nordkalottfolkets velgere har også en noe avvikende profil i noen saker. Derimot er det vanskeligere å se den politiske avstanden mellom velgerne til hovedtyngden av partier og lister, inkludert de to hovedmotstanderne Arbeiderpartiet og NSR. De politiske avstandene som er målt i denne undersøkelsen, kan heller ikke forklare mønstrene for koalisjonsdannelse i samepolitikken.

De to siste kapitlene tar for seg det femte temaet, *valgkamp og velgernes informasjon*. I kapittel 8 bruker Eva Josefsen og Eli Skogerbø velgerundersøkelsen til å analysere sametingsvelgernes bruk av og tillit til ulike informasjonskilder. De tradisjonelle nyhetsmedienes posisjon er blitt svekket over tid, mens personlige kommunikasjonskanaler og sosiale medier er blitt viktigere – noe som gir en mer fragmentert samisk offentlighet. De som behersker samisk språk oppfatter de fleste informasjonskildene som viktigere enn det de med mindre samiskkompetanse gjør – også norsk-språklige medier. For tillit til mediene er mønsteret annerledes: De som

behersker samisk språk har lavere tillit til de tradisjonelle norskspråklige mediene, sammenlignet med de med dårligere ferdigheter. I kapittel 9 går Mikkel Berg-Nordlie og Eli Skogerbø dypere inn i valgkretsen Sør-Norge. Studier av mediedekning har vist at tradisjonelle nyhetsmedier i liten grad dekker sametingsvalgkampen her. Valgkretsen er geografisk stor med sametingsvelgere som bor svært spredt, og i Oslo-området – som faktisk har en velgerkonsentrasjon – blir det likevel vanskelig å «finne» sametingsvelgerne i den mye større majoritetsbefolkninga. Intervjuer med toppkandidater avdekker en rekke strategier for å nå fram til velgere. Utsending av valgmateriell til registrerte velgere prioriteres. Partier som har en større medlemsmasse å dra på har en klar fordel fordi de kan mobilisere sine egne. Partier som allerede er godt etablerte i velgeres bevissthet, eller har kandidater som er kjente, får også en fordel i en slik krets. En godt organisert tilstedeværelse i sosiale medier er ekstra viktig i kretser hvor det er vanskelig å få til fysiske møter med velgere. Kapitlet ser også på billedspråk og retoriske grep ulike partier har benyttet seg av, som spiller på ulike verdier og identiteter i velgermassen.

## **Avslutning: Det samiske demokratiet**

Hva kan så disse kapitlene si oss om tilstanden i det samiske demokratiet i Norge? Flere bidrag i boka peker på utfordringer, både for systemet som sådan og for den enkelte sametingsvelger. Én problematikk er knyttet til registrering i valgmanntallet. At velgerne selv må registrere seg skiller sametingsvalg fra andre valg i Norge, men er likevel ikke helt uvanlig i internasjonalt perspektiv. Én spesialutfordring ligger imidlertid i at registreringen er knyttet til samisk identitet og oppfyllelse av bestemte objektive kriterier, noe som reiser potensielt vanskelige spørsmål om hvem som i både subjektiv og objektiv forstand, er «samisk nok» til å delta i det samiske demokratiet. Problemet skal ikke overdrives: Det er ganske stor oppslutning om de gjeldende kriteriene for å registrere seg, og de partipolitiske motsetningene om spørsmålet ser ut til å svekkes, skjønt det er en stabilt stor minoritet som støtter inklusjon av ektefeller i valgmanntallet. Ser vi ut over Norges grenser, ser vi raskt at slike spørsmål har skapt mer strid andre steder. Men selv om systemet for velgerregistrering i store



trekk har legitimitet, kan grensdragningen likevel oppleves vanskelig for enkeltmennesker.

Andre utfordringer når det gjelder valgmanntallet har å gjøre med menneskers usikkerhet om hvorvidt de oppfyller kriteriene til innmelding, og manglende kunnskap om hvordan man melder seg inn. Det første har å gjøre med etterdønninger av fornorskingspolitikken – det andre med generell kunnskapsmangel om det samiske demokratiet. Mange samer lever i sterkt majoritetsdominerte områder, og får ikke nødvendigvis så mye annen informasjon om det samiske politiske samfunnet enn den majoriteten får. Det er vanskelig å nå disse samene med informasjon uten å «sikte» på hele befolkninga i Norge.

Kommunikasjon med potensielle velgere er generelt ei utfordring både for Sametinget som sådan og for partiene. I et demokrati skal velgerne kunne sette seg inn i politikken til de ulike politiske alternativene, for så å gjøre et begrunnet valg. Dette krever for det første at velgerne får informasjon om partiene. Dette er ikke alltid enkelt, i og med at samepolitikk dekkes dårlig av de etablerte riksmediene. Andre kanaler, som sosiale medier og personlig kommunikasjon, kan bøte på dette, men kan til gjengjeld gi en fragmentert offentlighet – en mangel på felles arenaer der viktige spørsmål diskuteres. Ikke minst kan mediesituasjonen skape geografiske ulikheter ved at velgerne i de sørligste valgkretsene, og særlig Sør-Norge, har dårligere informasjonstilgang. Det gjelder ikke bare informasjon om de samepolitiske partiene, men også om selve sameTINGSVALGET og velgerregistreringen.

Selv om informasjonstilgangen hadde vært bedre, gjenstår likevel et problem: Hvordan skal velgerne skille mellom partiene? Til tross for at noen mindre partier har avvikende standpunkter, tegner analysene av velgernes holdninger et bilde av forholdsvis små politiske avstander mellom hovedtyngden av partier. På den ene siden har dette i og for seg mange positive sider. En polarisering med dype kløfter mellom alternativene er ikke nødvendigvis ideelt. Enighet utad og jevnt over stø kurs er en fordel for Sametinget i kommunikasjon med ytre krefter, og en stor del av Sametingets rolle er jo nettopp å representere samene utad mot ikke-samiske deler av det norske statsapparatet. På den andre siden er det et problem hvis velgerne har vansker med å se forskjell på partiene. Og

hvis politiske konflikter framstår som at de handler om andre ting enn uenighet om sak, stiller man seg lett åpen for anklager om politisk spill og personmotsetninger.

Dette bringer oss over på nok en utfordring vi ser tegn til i det samiske politiske landskapet, nemlig at noen oppfatter Sametinget som en institusjon man ikke kan påvirke over stemmeseddelen. I politisk diskusjon er det sjelden et klart skille mellom Sametinget som parlament, Samestingsrådet og Sametingets administrasjon – alt er «Sametinget», litt som om Norges utenriksdepartement, regjering og parlament skulle kalles «Stortinget» på folkemunne. Våre kvalitative intervjuer tyder på at noen oppfatter «Sametinget» som en enhetlig og byråkratisk struktur med ei fastlåst politisk linje som ikke vil endre seg uansett hva man stemmer. Dette forsterkes nok av den ovennevnte situasjonen med partier som langt på vei er temmelig like. Disse to forholdene kan føre til en demobilisering av noen velgere – ikke bare i form av hjemmesitting, men også manglende innmeldinger i og aktive utmeldinger fra valgmanntallet.

Boka peker også på at det organiserte, spesifikt samiske sivilsamfunnet ikke er så sterkt. Dette er ikke nødvendigvis et så stort problem som man kunne trodd: Samiske individer kan jobbe for å få realisert en god del av sine politiske ønsker gjennom å engasjere seg i storsamfunnets organisasjoner heller enn i foreninger som er spesifikt samiske. Men hvis man oppfatter et organisert sivilsamfunn som en viktig aktør i et demokratisk system, så blir dette en utfordring på systemnivået. Det kan også argumenteres for at et solid samisk sivilsamfunn er viktig for å få samiske stemmer fram i spesielt lokal- og regionalpolitikk. Sametinget har ikke kapasitet til å representere samer i enhver sak som angår samer på ethvert nivå av det norske politiske systemet. For å sikre at samiske interesser blir hørt lokalt er det derfor viktig med lokale samiske foreninger, både mer generelle foreninger og foreninger som har spesialisert seg på å være en samisk stemme i bestemte typer politiske saker. Det finnes en del slike samiske foreninger, men det er ennå ikke mulig å si at dette organisasjonslandskapet framstår som sterkt nok til å fullt utfylle sin mulige rolle i samisk samfunnsliv.

På den positive siden er det mest iøynefallende den kraftige veksten i valgmanntallet siden Sametinget ble etablert i 1989, noe som har ført til at

flere velgere har blitt integrert i sametingspolitikken. Veksten kan skyldes at flere samer oppfatter Sametinget som et relevant politisk organ, men en årsak kan også være at flere oppfyller kriteriene for registrering ved at de er blitt bevisst sin samiske slektsbakgrunn og identitet, og at de bruker valgmanntallet som en formalisering av sin samiske status. Det har vært en hypotese hos noen at tilsiget av nye velgere kanskje kan føre til at den politiske sammensetninga i velgermassen endres, siden en god del av de nye velgerne har en løsere tilknytning til de rurale områdene der samisk språk og kultur står sterkt – mange bor i byene, og en god del utenfor Sápmi, i Sør-Norge. Våre analyser tyder imidlertid på at det ikke har oppstått noen større endring i velgermassens meninger. Ser vi på endringene i holdninger mellom 2013 og 2017 – et tidsrom med tydelig vekst i manntallet, og markert omfordeling av velgermassen fra by til land, og fra nord-øst mot sørvest – har verken oppslutningen om samisk selvbestemmelse minsket eller ønsket om mer liberale kriterier for manntallsregistrering økt, i noen grad faktisk tvert imot. Nye velgerne kan likevel ha vansker med å orientere seg i det samepolitiske landskapet, og derfor oftere bli hjemmesittere. Dermed er det rimelig å vente at den prosentvise valgdeltakelsen synker når flere nye velgere registrerer seg, og slik var det også i flere år. I 2017 så vi derimot at valgdeltakelsen økte, også målt i prosent, selv om det ble flere registrerte velgere. Med andre ord ser det faktisk ut til at de nye velgerne blir godt integrert i velgerskaren.

## Referanser

- Aslaksen, E. A. (2012, 6. mars) Byene kan ta over makta. *NRK Sápmi*. <https://www.nrk.no/sapmi/samemakta-forflytter-seg-1.7979951>
- Berg-Nordlie, M. (2017). *Fighting to be heard – in Russia and in Sápmi. Russian Sámi representation in Russian and pan-Sámi politics, 1992–2014* [Doktoravhandling, UiT–Norges arktiske universitet). UiT Munin. <https://hdl.handle.net/10037/11405>
- Berg-Nordlie, M. (2018a). The governance of urban Indigenous spaces. *Acta Borealia*, 35(1), 49–72. <https://doi.org/10.1080/08003831.2018.1457316>
- Berg-Nordlie, M. (2018b). Norske Samers Riksforbund. I *Store norske leksikon*. [https://snl.no/Norske\\_Samers\\_Riksforbund](https://snl.no/Norske_Samers_Riksforbund)
- Berg-Nordlie, M. (2019). Sametingsvalget i 2013. I *Store norske leksikon*. [https://snl.no/Sametingsvalget\\_2013](https://snl.no/Sametingsvalget_2013)

- Berg-Nordlie, M. (2020). Sametingsvalget i 2017. I *Store norske leksikon*. [https://snl.no/Sametingsvalget\\_2017](https://snl.no/Sametingsvalget_2017)
- Berg-Nordlie, M. & Gaski, H. (2019). Samisk organisering i Norge. I *Store Norske Leksikon*. [https://snl.no/samisk\\_organisering\\_i\\_Norge](https://snl.no/samisk_organisering_i_Norge)
- Berg-Nordlie, M., Dankertsen, A. & Winsvold, M. S. (Red.). (under utgivelse). *An urban future for Sápmi? Indigenous urbanization in the Nordic states and Russia*. Berghahn.
- Bergh, J., Dahlberg, S., Mörkenstam, U. & Saglie, J. (2018). Participation in Indigenous democracy: Voter turnout in Sámi parliamentary elections in Norway and Sweden. *Scandinavian Political Studies*, 41(4), 263–287. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12129>
- Bjerkli, B. & Selle, P. (Red.). (2003). *Samer, makt og demokrati*. Gyldendal Akademisk.
- Bjerkli, B. & Selle, P. (Red.). (2015). *Samepolitikkenes utvikling*. Gyldendal Akademisk.
- Bjørklund, T. (1999). *Et lokalvalg i perspektiv*. Tano Aschehoug.
- Boine, M. (2019, 4. oktober). Guovddášbellodat sámediggeráddái. *NRK*. [https://www.nrk.no/sapmi/guovdda\\_bellodat-samediggera\\_\\_ai-1.14729284](https://www.nrk.no/sapmi/guovdda_bellodat-samediggera__ai-1.14729284)
- Dankertsen, A. (2018). Samisk ungdom og norske byer – kulturer i endring. I B. Skorstad, E. Pettersen & G. Wollan (Red.), *Vårt lille land: Små samfunn, store utfordringer* (s. 61–89). Orkana.
- Eldorado. (u.å.). *Samefolkets parti* [Nettartikkel]. <http://www.eldo.no/tingvalg/sametingsvalget/samefolkets-parti>
- Falch, T. & Selle, P. (2018). *Sametinget. Institusjonalisering av en ny samepolitikk*. Gyldendal Akademisk.
- Gaski, L. (2008). Contesting the Sami polity: Discursive representations in the Sami electoral campaign in 2005. *Acta Borealia*, 25(1), 1–21. <https://doi.org/10.1080/08003830802302836>
- Henriksen, H. J. (1976). Sameforeninger i første del av 1900-tallet. *Ottar*, 32(88), 9–18. [https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb\\_digibok\\_2012021605025?page=15](https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2012021605025?page=15)
- Heikkilä, L., Laiti-Hedemäki, E. & Mieltunen, T. (Red.). (2019). *Buorre eallin gávpogis. Saamelaisten hyvä elämä ja hyvinvointipalvelut kaupungissa*. Lapin yliopisto.
- High North News. (2016). Maktskifte på Sametinget. Keskitalo måtte gå. *High North News*. <https://www.highnorthnews.com/nb/maktskifte-pa-sametinget-keskitalo-matte-ga>
- Holte, M. A. (2016, 9. desember) Helga Pedersen trekker seg som Arbeiderpartiets presidentkandidat til Sametinget. *iFinnmark*. <https://www.ifinnmark.no/arbeiderpartiet/politikk/sametinget/helga-pedersen-trekker-seg-som-aps-presidentkandidat-til-sametinget/s/5-81-389852>

- Hætta, O. M. (1992). *Sametinget i navn og tall. Høsten 1989–høsten 1993*. Sametinget.
- Hætta, O. M. (1994). *Sametinget i navn og tall. Høsten 1993–høsten 1997*. Sametinget.
- Hætta, O. M. (1998) *Sametinget i navn og tall. Høsten 1997–høsten 2001*. Sametinget.
- Hætta, O. M. (2002) *Sametinget i navn og tall. Høsten 2001–høsten 2005*. Sametinget.
- Isaksen, O. (2016, 20. november). Helga Pedersen valgt som presidentkandidat. *Nordlys*. <https://www.nordlys.no/helga-pedersen-valgt-som-presidentkandidat/s/5-34-518680>
- Johansen, S. B. (2015). *Elsa Laula Renberg. Historien om samefolkets store Minerva*. ČálliidLágádus.
- Josefsen, E. (2019). Sametingsvalg i Norge – betydningen av valgsystemets utforming. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 35(2), 92–108. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2936-2019-02-03>
- Josefsen, E., Mörkenstam, U., Nilsson, R. & Saglie, J. (Red.). (2017). *Ett folk, ulike valg. Sametingsvalg i Norge og Sverige*. Gyldendal Akademisk.
- Josefsen, E. & Saglie, J. (Red.). (2011). *Sametingsvalg: Velgere, partier, medier*. Abstrakt.
- Kristoffersen, T. K. (2015, 4. mars). Regjeringen på Sametinget berget livet. *Nordlys*. <https://www.nordlys.no/regjeringen-pa-sametinget-berget-livet/s/5-34-103478>
- Mellingen, H. K. (2004). *Rett og politikk. En studie av NSR og Ap på Sametinget 1998–2004* [Masteroppgave, Universitetet i Bergen]. BORA. <https://hdl.handle.net/1956/1499>
- NSD. (u.å.a). *Valglistearkivet: Valglistor for sametingsvalg – 2001*. <https://www.nsd.no/polsys/data/parti/sametingsvalg/?aar=2001&fid=3&pid=237>
- NSD. (u.å.b). *Oslosámeálbmot bellodat/Oslo samefolkets parti – til kommunestyrevalget 2003*. <https://www.nsd.no/polsys/data/filer/parti/H7770.html>
- NTB. (1989, 10. oktober). Regjeringen vil lytte til Sametinget. *NTBtekst*.
- Nyseth, T. & Pedersen, P. (2014). Urban Sámi identities in Scandinavia: Hybridities, ambivalences and cultural innovation. *Acta Borealia*, 31(2), 131–151. <https://doi.org/10.1080/08003831.2014.967976>
- Nyseth, T. & Pedersen, P. (Red.). (2015). *City-Saami: Same i byen eller bysame? Skandinaviske byer i et samisk perspektiv*. ČálliidLágádus.
- Olsen, T. A. (2016). Responsibility, reciprocity and respect. On the ethics of (self) representation and advocacy in Indigenous studies. I A.-L. Drugge (Red.), *Ethics in Indigenous research. Past experiences – future challenges* (s. 25–44). Vaartoe.
- Pettersen, T. (2011). Valgmanntall og valgdeltakelse 1989–2009: Grunnlag, utvikling og hovedtendenser. I E. Josefsen & J. Saglie (Red.), *Sametingsvalg: Velgere, partier, medier* (s. 56–84). Abstrakt.
- Pettersen, T. & Saglie, J. (2019). Hand i hand? Om bysamer som tema i valgprogram ved sametingsvalg i Norge 2009–2017. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 35(3), 115–140. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2936-2019-03-01>

- Sáгат. (2016a). Vars til angrep på Keskitalo: Gjør mistilliten til en personlig sak. *Sáгат*. <https://www.sagat.no/nyheter/gjor-mistilliten-til-en-personlig-sak/19.5761>
- Sáгат. (2016b). – Kastet hun Sametinget inn i krise fordi hun er fornærmet? *Sáгат*. <https://www.sagat.no/kastet-hun-sametinget-inn-i-krise-fordi-hun-er-fornarmet/19.5762>
- Sáгат. (2021). Nå har Sametingets valgmanntall over 20.000 personer registrert. *Sáгат*. <https://www.sagat.no/nyheter/na-har-sametingets-valgmanntall-over-20-000-personer-registrert/19.28212>
- Saglie, J., Mörkenstam, U. & Bergh, J. (2020). Political cleavages in Indigenous representation: The case of the Norwegian and Swedish *Sámediggi*. *Nationalism and Ethnic Politics*, 26(2), 105–125. <https://doi.org/10.1080/13537113.2020.1754555>
- Samediggi (2021). Sámedikki valgajienastuslohku 1989–2019. *Samediggi.no*. <https://sametinget.no/politihkka/valga/samedikki-valgajienastuslohku/samedikki-valgajienastuslohku-2009-2019/?sprak=12>
- Selle, P., Semb, A. J., Strømsnes, K. & Nordø, Å. D. (2015). *Den samiske medborgeren*. Cappelen Damm Akademisk.
- Skogerbø, E., Josefsen, E. & Fjellström, A.-M. (2018). Indigenous political journalism in the Norwegian and Swedish public service broadcasters. *Journalism Studies*, 20(7), 991–1008. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2018.1477550>
- Statistisk sentralbyrå. (2004, 24. juni). *Fylkestingsvalgene 1999–2003*. <https://www.ssb.no/a/kortnavn/kommvalg/arkiv/tab-2004-04-05-03.html>
- Zachariassen, K. (2012). *Samiske nasjonale strategar. Samepolitikk og nasjonsbygging 1900–1940*. Isak Saba, Anders Larsen og Per Fokstad. ČálliidLágadus.